

ολοκληρωτισμού άκόμα και μέσα στις κοινοβουλευτικές κοινωνίες και ως εκ τούτου νομιμοποιείται σαν μία κατ'έξοχην άριστερή προβληματική. Πρόκειται, όπως ήδη αναφέραμε, για τις θέσεις εκείνες που υποστηρίζουν πως με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και των σύγχρονων μεθόδων κρατικής οργάνωσης, έλεκτείνεται διαρκώς το πεδίο παρέμβασης του κράτους, με αποτέλεσμα να συρρικνώνονται διαρκώς τα όρια του ιδιωτικού χώρου, να ασφυκτιά και να συνθλίβεται η ανθρώπινη οντότητα και οι πρακτικές που καθορίζονται άμεσα απ'αυτήν, να συνθλίβεται δηλαδή η «κοινωνία των πολιτών», από το σφιχταγκάλισμα του «Κράτους-Λεβιάθαν».

Αν λοιπόν για τους ιδεολόγους

ή προβληματική αυτή συναντάει τον μονεταρισμό. Σε μία «επαναστατική» έκδοχή θεωρεί κάθε μορφή άστικού κράτους σαν φασιστική και την κοινωνία διαρκώς «φασιστικοποιούμενη».

Άλλωστε, όπως μάς πληροφορεί και πάλι ο Δ. Ψυχογιός, οι πρακτικές που αναπτύσσονται μέσα στην «κοινωνία των πολιτών», μπορούν άκριβώς να εκθρέψουν την εξέγερση απέναντι στο κράτος και τον ολοκληρωτισμό του. Αναφερόμενος στον Σμιθ, τον ήρωα του Όργουελ που εξέγέρθηκε ενάντια στο ολοκληρωτικό καθεστώς του Άγγος, ο Ψυχογιός παρατηρεί πως η εξέγερση αυτή του Σμιθ σε μεγάλο βαθμό καθορίστηκε «από το γεγονός, ότι, όντας 39 χρονών το 1984, έζησε την παιδική του ηλικία πριν

‘ Η «όργουελίπδα» μαστίζει διανοούμενους

‘ Η ιδιωτική και τό

Ένας επίκαιρος μύθος

Η φετινή χρονιά προάφεται για κάθε είδους αφιερώματα στο «Χίλια έννιακόσια ογδόντα τέσσερα» του Όργουελ. Όχι μόνο γιατί φέτος συμπληρεί να διανύουμε τό έτος 1984. Κυρίως, γιατί για πάρα πολλούς, άριστερούς και μη, τά πολιτικά μηνύματα του βιβλίου του Όργουελ μοιάζουν σήμερα επίκαιρα.

Πρόθεσή μας εδώ δεν είναι να προσεγγίσουμε και μεις από τη μεριά μας τό βιβλίο του Όργουελ, τά πολιτικά του μηνύματα ή την «προφητεία» του για τό μέλλον της «κοινωνίας μας». Ο στόχος μας είναι απλά να ασκήσουμε κριτική σ' ένα μύθο που αναπαράγει όχι μόνο τό βιβλίο του Όργουελ, αλλά και ή δημόσια παρέμβαση κάποιων έπώνυμων άριστερών, που με άφορημή τό «1984» συζητούν για τόν ολοκληρωτισμό που «μάς άπειλεί». Τό μύθο της ιδιωτικής ζωής, της ιδιωτικής «κοινωνίας των πολιτών», που άπειλείται και ασφυκτιά από την παρουσία και την παρέμβαση του κράτους.

Πρόκειται για έναν μύθο που είναι σήμερα ιδιαίτερα επίκαιρος, γιατί άκριβώς συνδέεται και προκύπτει από την ιδεολογία που είναι κυρίαρχη (και) μέσα στην Άριστερα.

Τά «ολοκληρωτικά καθεστώτα»

Τό «1984», αλλά και ή συζήτηση γύρω απ' αυτό, καταγγέλλει πρώτα απ' όλα τά ολοκληρωτικά καθεστώτα. Η δικτατορία και ό φασισμός καταργούν την κοινοβουλευτική τάξη, τις λαϊκές οργάνώσεις και έλευθερίες, τά ανθρώπινα δικαιώματα. Έγκαθιδρύουν ένα άστυνομικό έλεγχο πάνω στους πολίτες, προσπαθούν να καταπνίξουν με τή βία κάθε ιδέα και αίτημα που προωθεί τά λαϊκά συμφέροντα. Είναι τά κατ'έξοχην καθεστώτα του ολοκλη-

ρωτισμού. Η άστική πολιτική θεωρία, αλλά και ορισμένες τάσεις της Άριστερας, χαρακτηρίζουν άκόμα σαν ολοκληρωτικά τά καθεστώτα του ύπαρκτου «σοσιαλισμού» γιατί και εκεί έχει υποσταλεί τό νομικό και θεσμικό πλαίσιο της πολιτικής δημοκρατίας και των «ανθρώπινων δικαιωμάτων», που χαρακτηρίζει τις άστικές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες.

Η συζήτηση για τόν ολοκληρωτισμό αναφέρεται λοιπόν πρώτα απ' όλα στη μορφή του πολιτεύματος και του κράτους. Αντιταραθέτει τά δημοκρατικά (άστικά) πολιτεύματα με τά ολοκληρωτικά πολιτεύματα, επιμένοντας ιδιαίτερα στην ύποστολή των άτομικών δικαιωμάτων και έλευθεριών στα δεύτερα.

Τό ζήτημα είναι πολύ παλιό και δέ θά μάς άπασχολήσει εδώ. Αξίζει να υπενθυμίσουμε μόνο πως ή συζήτηση αυτή για τόν ολοκληρωτισμό παραμένει άπόλυτα έγκλωβισμένη μέσα στα πλαίσια της άστικής ιδεολογίας του δικαίου, καθόσον ενδιαφέρεται μόνο για τις νομικές και θεσμικές μορφές και συγκαλύπτει έτσι τόν κοινωνικο-ταξικό χαρακτήρα των κοινωνιών στις όποιες αναφέρεται. Από τή μία συγκαλύπτει την κεφαλαιοκρατική εκμετάλλευση και κυριαρχία, πάνω στην όποια οικοδομούνται τά «δημοκρατικά» καθεστώτα, ενώ από την άλλη άφαιρεί κάθε δυνατότητα, για μία επιστημονική ανάλυση του ταξικού χαρακτήρα και αιτών άκόμα των άνατολικών καθεστώτων. Δηλαδή, σε τελευταία ανάλυση, δημιουργεί ένα εϋνοϊκό έδαφος και για τήν επιχειρηματολογία των θιασωτών του σοβιετικού μαρξισμού.

Κρατικός ολοκληρωτισμός και ιδιωτική ζωή

(‘ Η «κοινωνία των πολιτών» αντιμέτωπη στό κράτος).

Παράλληλα με τή συζήτηση για τά ολοκληρωτικά καθεστώτα, αναπτύσσεται και μία προβληματική που έπισημαίνει τόν κίνδυνο του

της άστικής δημοκρατίας, τό «1984» είναι επίκαιρο γιατί μοιάζει να παραπέμπει στον ολοκληρωτισμό του ύπαρκτου «σοσιαλισμού», (άκόμα και ή όνομασία του ύποθετικού ολοκληρωτικού καθεστώτος, Άγγος υπαινίσσεται κάποιο καθεστώς άγγλικού σοσιαλισμού), για πολλούς άριστερούς ή επίκαιρότητα του βρίσκεται στό ότι προβλέπει και καταγγέλλει τόν αυξανόμενο κρατικό ολοκληρωτισμό απέναντι στό άτομο, τήν ιδιαιτερότητα και προσωπικότητα του, και τήν «κοινωνία των πολιτών».

Γράφει για παράδειγμα ό Δ. Ψυχογιός στό «Αντί», 251 (6.1.84), που είναι αφιερωμένο στό «1984»: «Τό Κόμμα-Κράτος διαθέτει τό 1984 όλα εκείνα τά μέσα που μπορούν να ένωματώσουν τόν όποιονδήποτε... Όμως τήν κοινωνία των πολιτών συνολικά δεν μπορεί να τήν ένωματώσει. Γιατί τότε θά είχε αυτοκαταργηθεί ως Κόμμα-Κράτος, θά είχε εξαλείψει τό Άλλο πάνω στό όποιο άσκει τήν έξουσία».

Τό άτομο άντιμέτωπο στό κράτος λοιπόν. Κράτος έξουσία απ' τή μία, «κοινωνία των πολιτών», απ' τήν άλλη. Αυτόι είναι οι δύο πόλοι της αντίθεσης. Τό ζητούμενο για «τήν άπελευθέρωση του ανθρώπου», δεν μπορεί να είναι παρά ή άπελευθέρωση της κοινωνίας των πολιτών από τό κράτος, ή έστω ή ένδυνάμωση της άυτονομίας της απέναντι σ' αυτό. Τό άμεσο αίτημα δεν μπορεί να είναι παρά «επιτέλους λιγότερο κράτος». Σε μία δεξιά έκδοχή,

επιβλήθει τό Άγγος. Τότε... υπήρχε άκόμη πυρηνική οικόγένεια (πατέρας, μητέρα, παιδιά) ως δομική κοινωνική μονάδα, υπήρχαν οι πρωτογενείς σχέσεις που τήν καθορίζουν, υπήρχε οιδιπόδειο».

Αλλά και ό Ν. Γιανναδάκης, που έχει «ξεφύγει από τά δίχτυα της πολιτικής αλήθεια που έχει αυτοαναγορευτεί σε άντικειμενική και τελική», θά υιοθετήσει τό ίδιο βασικό σχήμα για τό κράτος, τήν έξουσία και τόν άνθρωπο, για να συνάγει βέβαια, κατόπιν, κάποια ιδιαίτερα δικά του συμπεράσματα. «Είναι, βέβαια, αλήθεια πως ή επιδίωξη της έξουσίας είναι... ή έξουσία της προσωπικής αλήθειας και ή ύποκατάσταση της με κάποια «άντικειμενική» και «τελική» αλήθεια... Άν ή τέτοιας λογής επιδίωξη της έξουσίας δεν προσέκρουε στην αντίσταση τής ένδειας ή άπορίας που ένυπάρχει στό φυσικό του ανθρώπου, τότε δέ θά κουβεντιάσαμε για τήν προφητεία του Όργουελ ως προφητεία, αλλά για μία πραγματικότητα τελειωμένη εδώ και χιλιάδες χρόνια (άν μπορούσαμε πιά να κουβεντιάσουμε)» («Αντί» 251).

Υπάρχουν άκόμα κάποιοι άλλοι που θά υποστηρίξουν, ή έστω θά διερωτηθούν, αν ή «κοινωνία των πολιτών», άκόμα κι όταν δεν μπορεί να εκθρέψει τήν εξέγερση ενάντια στην έξουσία, μπορεί τουλάχιστον να περιώσει κάτι απ' τόν άνθρωπο και να τόν προστατεύσει από τόν ολοκληρωτισμό της έξουσίας. Ο Α. Λουλούδης, και πάλι στό «Αντί», 251, άφού διαπισώσει

ότι στα 1984 «έληξε ή άμφισβήτηση, άποφανατίστηκαν οι έπαναστάσεις, καταγγέλληκε ή άπάτη κάθε πρωτοπορίας», θά παραθέσει ένα άπόσπασμα του Γ. Καλιόρη, όπου διαβάζουμε: «Μέσα στη γενική περιδίηση... (καθένας)... είναι ώστόσο δυνατό... νά διαφυλάξει την ιερότητα της δικής του ζωής μέσα στη χόβολη θυλάκων, οι όποιοι άντιστέκονται στο ρεύμα, στο βαθμό που συνιστούν άκόμα άπόλυτες προσωπικές σχέσεις».

Είτε στην αϊσιόδοξη, είτε στην άπαισιόδοξη έκδοχή της, ή προβληματική για τόν κρατικό ολοκληρωτισμό που παραθέσαμε, προκρίνει τή διαφύλαξη και τή διεύρυνση του ιδιωτικού χώρου και της ιδιωτικής «κοινωνίας των πολιτών». Πριμοδοτεί μήπως έτσι την ιδιώτευση; Όχι

λακα προσωπικής ελευθερίας.

Ο μαρξισμός έχει έρθει σέ ρήξη, ήδη από τήν άρχή της ύπαρξής του σάν έπιστήμη του κοινωνικού, μ' αυτή τήν άστική φαντασίωση της ιδιωτικής ελευθερίας και της ιδιωτικής «κοινωνίας των πολιτών». Ήδη τό 1845, ο Μάρξ, θεμελιώνοντας τή θέση ότι ή ταξική πάλη άποτελεί τήν κινητήρια δύναμη της ιστορίας, άντέκρουσε τόσο τήν άστική αντίληψη για τήν ύπαρξη κάποιας «άνθρωπινης φύσης» από τήν όποια θά καθοριζόταν ή ιστορική εξέλιξη, όσο και τή θέση ότι ή «κοινωνία των πολιτών» άποτελεί ένα διακριτό χώρο ως προς τις κοινωνικές σχέσεις εξουσίας. Και ύποδεικνυε ότι ή κατ' έξοχήν κοινωνική δομή της «κοινωνίας των πολιτών», ή οικογένεια, άποτελεί έναν «άστικό θεσμό», ένα μηχανισμό που με τις λειτουργίες του άναπαράγει και σταθεροποιεί τήν καπιταλιστική έξουσία. Σ' αυτή τή θεωρητική κατεύθυνση άλλωστε, ο Α. Άλτουσέρ υπέδειξε ότι ή οικογένεια άποτελεί μαζί με τό σχολείο τούς κυρίαρχους ιδεολογικούς μηχανισμούς του άστικού κράτους.

Έγραφε λοιπόν ο Μάρξ τό 1845 για τήν «ιδιωτική» οικογένεια και τήν «κοινωνία των πολιτών»: «Γάμος ιδιοκτησία και οικογένεια παραμένουν άπρόσβλητα στη θεωρία, διότι άποτελούν τήν πρακτική βάση που πάνω της ή άστική τάξη έχει οικοδομήσει τήν κυριαρχία της, και διότι ή άστική τους μορφή αποτελούν τούς όρους που κάνουν τόν άστό άστό, με τόν ίδιο άκριβώς τρόπο που ή συνεχής παραβίαση του Νόμου κάνει τόν θρησκο Έβραίο ένα θρησκο Έβραίο... Ή ύπαρξη της οικογένειας έγινε άναγκαία από τή σύνδεσή της με τόν τρόπο παραγωγής». (Γερμανική Ίδεολογία) «Ή άποψη του παλιού ύλισμού είναι ή «κοινωνία των πολιτών». Ή άποψη του νέου ύλισμού είναι ή άνθρωπινη κοινωνία ή ή κοινωνικοποιημένη άνθρωπότητα» (10η θέση για τόν Φόνερχμαχ).

Ή «κοινωνία των πολιτών» δέν άποτελεί λοιπόν τόν αντίπαλο πόλο σέ σχέση με τήν έξουσία και τό κράτος. Αντίθετα άποτελεί μιά ιδιαίτερη περιοχή των σχέσεων έξουσίας, μέσα στην όποια είναι παρόν και τό κράτος. Γιατί ή έξουσία δέν άσκειται από τό «κράτος» πάνω στην «κοινωνία» ή πάνω στον «άνθρωπο». Άσκειται από τό κεφάλαιο πάνω στην έργασία. Τήν έξουσία δέν τήν κατέχει τό κράτος. Τήν κατέχει ή κεφαλαιοκρατική τάξη. Τό κράτος είναι τό κέντρο άσκησης της πολιτικής έξουσίας του κεφαλαίου, ή ύλική συμπύκνωση της κεφαλαιοκρατικής έξουσίας. Και τό κράτος δέν είναι μόνο αυτό που ή άστική όργάνωση της κοινωνίας και ή άστική νομική ιδεολογία όρίζουν σάν «κράτος». Τό κράτος

έπεκτείνεται με τούς ιδεολογικούς μηχανισμούς του και μέσα στην «κοινωνία των πολιτών». Κάποιοι από τούς μηχανισμούς του, ένα μέρος από τις λειτουργίες του, άποκτούν ιδιωτικό χαρακτήρα, έμφανίζονται κάτω από ιδιωτικές νομικές μορφές. Αυτό όμως δέν άναιρεί τό χαρακτήρα τους σάν κρατικών λειτουργιών: Λειτουργιών δηλαδή που κατατείνουν στη σταθεροποίηση και άναπαραγωγή των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων κυριαρχίας και ύποταγής. Θά συμφωνήσουμε λοιπόν με τόν Άλτουσέρ που επέμενε πως «έφόσον ή διάκριση άνάμεσα στην πολιτική κοινωνία (κράτος) και τήν κοινωνία των πολιτών, όρίζει τις μορφές που επιβάλλει ή άστική ιδεολογία και πρακτική της πολιτικής, τό έργατικό κίνημα πρέπει νά ξεμπερδεύει μ' αυτή τήν πλάνη και νά σχηματίζει μιά άλλη αντίληψη για τήν πολιτική και τό κράτος» (Συζήτηση για τό κράτος, έκδ. Άγώνας, 1980).

Ή ολοκληρωτισμός άσκειται (και) ιδιωτικά

Σέ μιά πρόσφατη μελέτη μας για τήν οικογένεια, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι, στα πλαίσια του άστικού κοινοβουλευτικού κράτους, ο χώρος του ιδιωτικού -και πρώτα απ' όλα ή οικογένεια- δέν συναρθώνεται απλά με τις καπιταλιστικές σχέσεις έξουσίας και τό κράτος, αλλά άποτελεί τόπο όπου κατ' έξοχήν -δηλαδή συνεχώς, καθημερινά και χωρίς διακοπές- εκδηλώνεται ο ολοκληρωτισμός αυτός της έξουσίας, ο ολοκληρωτισμός της κυριαρχίας ιδεολογίας.

Πέρα δηλαδή από όρισμένους κλάδους του κατασταλικού μηχανισμού του κράτους που είναι άμεσα έπιφορισμένοι με τήν άσκηση της φυσικής βίας (άστυνομία, δικαιοσύνη, στρατός), ο ολοκληρωτισμός της καπιταλιστικής έξουσίας -δηλαδή ο χωρίς όρους και όρια έλεγχος της καθημερινής πρακτικής των ατόμων και ή ύποταγή τους στις έπιταγές της έξουσίας- λαμβάνει χώρα μέσα στο «ιδιωτικό», στα πλαίσια της «κοινωνίας των πολιτών».

Μέσα στους δημόσιους κρατικούς μηχανισμούς, ο έλεγχος της κρατικής έξουσίας πάνω στο άτομο, όσο κι αν σήμερα έπεκτείνεται, δέν μπορεί νά ξεπεράσει κάποια όρια που καθορίζονται από τά «συνταγματικά δικαιώματα του πολίτη». Έπηρεάζονται άλλωστε άμεσα αυτά τά όρια από τόν πολιτικό συσχετισμό των δυνάμεων στο έσωτερικό κάθε κοινωνίας. Αντίθετα, στον «ιδιωτικό χώρο», ή κυριαρχία ιδεολογία συγκεντρώνει με τέτοιο τρόπο τά άτομα σέ ύποκειμένα, διαμορφώνει έναν τέτοιο τύπο διαπρο-

σωπικών σχέσεων, που άποτελεσμά του είναι μιά «οικειοθελώς», αλλά χωρίς όρους και όρια, δηλαδή ολοκληρωτική, ύπαγωγή των ατόμων στις πρακτικές που προσιδιάζουν και καθορίζονται από τήν κεφαλαιοκρατική έξουσία.

Επειδή μάλιστα αυτή ή ύπαγωγή στην έξουσία διαμεσολαβείται από τις δι-υποκειμενικές, τις διαπροσωπικές σχέσεις, τό κοινωνικό περιεχόμενο της και τά κοινωνικά της άποτελέσματα άποκρύπτονται ολοκληρωτικά: Ή ύπαγωγή βιώνεται σάν μιά φυσική τάξη πραγμάτων, άκόμα περισσότερο έκλαμβάνεται σάν «ελευθερία». Μόνο μέσα στην «κοινωνία των πολιτών», τά άτομα αισθάνονται ύποχρεωμένα νά άπολογούνται καθημερινά, μέχρι τήν τελευταία λεπτομέρεια, όχι μόνο για τό τι έκαναν, αλλά και για τό τι σκέφτηκαν και τι αισθάνθηκαν και τι δέ σκέφτηκαν και γιατί δέν τό έκαναν ή δέν τό αισθάνθηκαν. Μόνο εδώ ή ιδέα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας «έξυψώνεται» σέ άπαιτηση για κατοχή της προσωπικότητας του άλλου, για άπόλυτο και άποκλειστικό σωματικό και πνευματικό έλεγχο, πάνω στον άλλο. Μόνο εδώ τό κράτος λειτουργεί χωρίς νά γίνεται «άμεσα αντίληπτο».

Επίλογος

Ή καπιταλιστική κοινωνία δέν είναι ή κοινωνία της «άτομικής ελευθερίας». Είναι ή κοινωνία της άτομικής ύποταγής, του άτομικού έλέγχου του χωρίς όρια ολοκληρωτισμού πάνω στο «άτομο». Ή έξουσία του κεφαλαίου πάνω στην έργασία άσκειται δηλαδή και στο άτομικό επίπεδο, μέσα από τή συγκρότηση των φορέων της παραγωγής σέ άτομα πολίτες και τόν άτομικό έλεγχό τους. Ό έλεγχος αυτός δέν άσκειται μόνο από τούς δημόσιους μηχανισμούς αλλά διαμεσολαβείται και μέσα από τις ιδιωτικές σχέσεις. Αυτές άκριβώς τις σχέσεις έξουσίας συγκαλύπτει σήμερα ή παρέμβαση εκείνων των άριστερών που με άφορη τή «1984» προβάλλουν τήν «άντιθεση» της «κοινωνίας των πολιτών» με τό «κράτος». Προφητεύοντας έναν ολοκληρωτισμό που μάλλον δέ θά ύπάρξει ποτέ μέσα στα πλαίσια του άστικού κοινοβουλευτισμού, αναγορεύουν τόν «ιδιωτικό» ολοκληρωτισμό της καπιταλιστικής έξουσίας σέ ελευθερία.

Γιάννης Μηλιός

1. «Ή άνθρωπινη ούσια δέν είναι μιά σχέση που ύπάρχει στο άπομονωμένο άτομο. Στην πραγματικότητά της είναι τό σύνολο των κοινωνικών σχέσεων». Κ. Μάρξ, 6η θέση για τόν Φόνερχμαχ.
2. Γ. Μηλιού, Γ. Σπαθή «Μαρξισμός και οικογένεια, (ο ολοκληρωτισμός της κυριαρχίας ιδεολογίας)», Θεσεις τεύχος 6, Γενάρης-Μάρτης 1984.

της άριστερας

ζωή κράτος

άπαραίτητα. Δηλαδή δέν πριμοδοτούν όλες οι παραλλαγές αυτής της προβληματικής τήν ιδιώτευση. Κινοούνται όμως όλες μέσα στα πλαίσια της κυριαρχίας άστικής ιδεολογίας, υίοθετούν τό μοντέλο της έξουσίας που προβάλλει ή ίδια ή κυριαρχία ιδεολογία.

Κεφαλαιοκρατική έξουσία και ιδιωτικός χώρος

Ή διάκριση του κράτους από τήν «κοινωνία των πολιτών», στηρίζεται στην άστική νομική ιδεολογία και τήν άστική πολιτική θεωρία που θεωρούν ως κράτος κυρίως τόν κατασταλικό κρατικό μηχανισμό (κυβέρνηση, διοίκηση, δικαιοσύνη, στρατός, άστυνομία κλπ), αλλά και κάποιους άλλους κρατικούς μηχανισμούς όπως τήν εκπαίδευση, τά κρατικά μέσα ενημέρωσης κλπ. Είναι αυτοί οι μηχανισμοί που νομικά έχουν δημόσιο χαρακτήρα, που συνιστούν τήν «πολιτεία». Αντίθετα, όλοι εκείνοι οι μηχανισμοί που έχουν νομικά ιδιωτικό χαρακτήρα, ή άκόμα αναφέρονται σέ «ιδιαίτερα συμφέροντα», (κι όχι στο «έθνος» σάν σύνολο) -όπως π.χ. τά συνδικάτα ή τά πολιτικά κόμματα- θεωρούνται σάν χώροι έκτός κράτους..

Ίδιαίτερα αυτή ή θεώρηση τονίζει τή διάκριση του ιδιωτικού χώρου από τήν έξουσία. Οι διαπροσωπικές σχέσεις μπορεί νά επηρεάζονται και νά «άλλοτριώνονται» από τήν έξουσία, όμως βρίσκονται πέρα κι έξω από τις σχέσεις έξουσίας, συνιστούν (έστω δυνάμει) ένα θύ-

Ή μαρξισμός έχει έρθει σέ ρήξη απ' τήν άρχή της ύπαρξής του με τήν άστική φαντασίωση της ιδιωτικής ελευθερίας.